

ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีฝั้้งชาติพันธุ์ม้ง หมู่บ้านแม่สาบน้อย
ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่
MEANING AND PATTERN OF THE HMONG BATIK
MAE SA NOI VILLAGE PONG YAENG SUBDISTRICT,
MAE RIM DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

ปิยฉัตร อุดมศรี * PIYACHAT UDOMSRI*

บทคัดย่อ

ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีฝั้้งของชาวม้งมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของชาวม้ง 2) วิเคราะห์ความหมายและรูปแบบการสร้างลวดลายผ้าเขียนสีฝั้้งบ้านแม่สาบน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ 3) เพื่อการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาของชาวม้ง โดยเลือกพื้นที่บ้านแม่สาบน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าผ้าเขียนสีฝั้้งเป็นงานหัตถกรรมของผู้หญิงชาวม้งลายที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านสืบทอดมาตั้งแต่ยุคชาวม้งอพยพโยกย้ายถิ่นอาศัย ซึ่งปัจจุบันความหมายและลวดลายผ้าได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของการค้าในปัจจุบัน ทำให้ชาวม้งคนรุ่นใหม่หลงลืมหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตน ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ คือนางป้าง รัตนดิกลกุล อาชีพผลิตผ้าเขียนสีฝั้้งหมู่บ้านแม่สาบน้อย โดยพบข้อมูลความหมายและการสร้างลวดลายของผ้าเขียนสีฝั้้งชาวม้งทั้งหมด 9 ลวดลายความหมายจะเกี่ยวข้องกับสงครามในประเทศจีน การป้องกันภูตผีและการป้องกันโรคภัย ส่วนลักษณะของลวดลาย มาจากการตัดทอนจากรูปร่างเรขาคณิตที่ประกอบไปด้วยเส้นตรงแนวเฉียง จุดและพื้นที่ว่าง ซึ่งลวดลายต่าง ๆ นั้นมาจากแรงบันดาลใจในสิ่งแวดล้อมรอบตัวในขณะนั้น นับว่าผ้าเขียนสีฝั้้งของชาติพันธุ์ม้งกลุ่มม้งลาย เป็นการสร้างภูมิปัญญาที่ผ่านฝีมืออันประณีตและผ่านความอดทนสูงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นชาติพันธุ์ม้งโดยเฉพาะของผู้หญิงชาวม้งกลุ่มม้งลายที่ควรอนุรักษ์และควรสืบสานภูมิปัญญาอันทรงคุณค่านี้เพื่อเป็นประโยชน์ของชาวม้งและผู้สนใจในการศึกษาต่อไป

คำสำคัญ : ความหมายและลวดลาย/ ผ้าเขียนสีฝั้้ง/ ชาวม้ง/ ภูมิปัญญา

*ดร. อาจารย์ประจำ คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, piyachat.ud@cmu.ac.th.

*Dr. Lecturer, Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University, piyachat.ud@cmu.ac.th.

Abstract

The meaning and pattern of the Hmong batik is for 1) Study the history of the Hmong people 2) Analyze the meaning and pattern of the Hmong batik pattern of Baan Mae Sa Noi, Pong Yaeng Subdistrict, Mae Rim District, Chiang Mai Province 3) For the conservation and heritage of the Hmong people By selecting the Baan Mae Sa Noi area, Pong Yaeng Subdistrict, Mae Rim District, Chiang Mai Province. The study found that the Hmong batik is a handicraft of Hmong women who is local wisdom that has been passed down since the Hmong migration. Currently, the meaning and pattern of the fabric have changed in the modern trade era. Causing the Hmong people to forget the handicrafts which are their unique wisdom The main data provider in this study was Mae Pang Rattanadilokkul, career produces Hmong batik cloth at Mae Sa Noi village. It found information about the meaning and pattern of the Hmong batik, all 9 patterns, with the meaning related to the war in China, protection of ghosts. And disease prevention The style of the pattern From Reductive art geometric shapes Consisting of straight lines, oblique lines, points and spaces In which the patterns That came from inspiration in the surrounding environment at that time. Considered that the Hmong batik of the Hmong ethnic group, Hmong pattern It is the creation of wisdom through exquisite workmanship and high tolerance that is unique to the Hmong ethnic groups, especially the Hmong women who should be preserved and should carry on this valuable wisdom. For the benefit of the Hmong people and those interested in further education.

Keywords: Meaning and pattern/ Hmong batik/ Hmong people/ Wisdom

บทนำ

“ม้ง” เป็นชื่อกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ภาคเหนือของพม่า ลาว เวียดนาม ไทย และในประเทศตะวันตก “ม้ง” มักจะถูกใช้อย่างสับสนกับ “ม่าว” หรือ “เหมียว” โดยคำว่า “ม้ง” นั้นแปลว่า ต้นข้าวอ่อน หน่อ วัชพืชและที่นา ซึ่งหมายถึงลูกของแผ่นดินและชนพื้นเมืองที่แต่เดิมทำนาเป็นหลัก สำหรับในประเทศไทยชาวม้งเข้ามาตั้งถิ่นฐานในระหว่าง พ.ศ. 2390-พ.ศ. 2420¹ โดยกระจายตัวออกไปยังจังหวัดที่มีลักษณะเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน ดังเช่นลักษณะภูมิศาสตร์พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ชาวม้งในจังหวัดเชียงใหม่มีประชากรอยู่จำนวน 34,741 คน² กระจายตัวสร้างที่อยู่อาศัยมากที่สุดที่อำเภอแมริม จำนวน 8,186 คน³ รองลงมาคือ อำเภอแม่แจ่ม อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอแม่วาง อำเภอฮอด ตามลำดับและมีประชากรชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงของประเทศไทยจำนวนมากเป็นลำดับที่ 3 รองจากกะเหรี่ยงและมูเซอ ชาวม้งมีการแบ่งกลุ่มย่อยเป็น 2 กลุ่ม คือ ม้งขาว (ม้งเดือ) และม้งลาย (ม้งจิวหรือม้งเหลง) โดยจำแนกจากสำเนียงภาษาพูดที่แตกต่างกันและจำแนกตามการแต่งกายซึ่งข้อมูลนี้ในปัจจุบันไม่ชัดเจนแล้วเพราะวัฒนธรรมการแต่งกายถูกหีบยืมซึ่งกันและกัน

ชาวม้งมีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นประการหนึ่ง คือ วัฒนธรรมในด้านการแต่งกาย และการผลิตผ้าซึ่งแตกต่างจากชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเผ่าอื่น คือ เทคนิคการเขียนลายด้วยขี้ผึ้งบนผืนผ้า (เซากั้งเจีย) รวมไปถึงลวดลายบนผืนผ้าที่มีความหมายและสัญลักษณ์แฝงอันเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ม้งที่ผ่านมาในอดีต ลวดลายที่บรรจงสร้างสรรค์ลงบนผืนผ้าเขียนขี้ผึ้งของชาวม้งนั้นได้มาจากลายที่เลียนแบบมาจากธรรมชาติ โดยระยะหลังมีการพัฒนาลวดลายมากขึ้นมีการเลียนแบบธรรมชาติรอบตัวในยุคปัจจุบัน เช่น ช้าง เปลือกหอย ดอกไม้ ดวงดาว รอยเท้าแมว ฯลฯ ตามแต่ผู้ออกแบบจะจินตนาการ ถึงอย่างไรก็ตามลวดลายผ้าเขียนขี้ผึ้งชาวม้งยังบ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่มีนัยยะแฝงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ว่าเป็นการนำเอาระบบตัวหนังสือเขียนของชาวม้งมาประยุกต์เป็นลวดลายบนผืนผ้าให้ดูเป็นงานศิลปะที่สวยงาม นับว่าเป็นความชาญฉลาดของชาวม้งที่มีความแยบยลในระบบความคิดเชิงสร้างสรรค์งานหัตถกรรมผ้าจึงเป็นอีกหนึ่งแหล่งที่เป็นพื้นที่เก็บกักความทรงจำร่วมของผู้คน รวมไปถึงความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตของผู้คนในขณะนั้นตั้งแต่เกิดจนตาย โดยถ่ายทอดประสบการณ์นั้น ๆ ผ่านเรื่องเล่า (narrative) บนผืนผ้า เพื่อให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดเรื่องราวของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนต่อไป⁴

เนื่องด้วยสภาวะกระแสสังคมสมัยใหม่ได้เข้ามาอย่างรวดเร็วทำให้ความหมายและลวดลายของผ้าเขียนขี้ผึ้งชาวม้งถูกหลงลืมไป เกิดจากการเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตประจำวันในสังคมที่อยู่ปัจจุบัน ประสิทธิ์ ลิปรีชา ได้ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวม้งที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2510 เป็นต้นมา เริ่มแรกจะเป็นยุคการผลิตเพื่อพึ่งตนเอง มีการปลูกฝิ่น ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เพื่อบริโภคและค้าขายสำหรับเสื้อผ้านั้นได้จากการทอผ้าใยกล้วยเป็นหลัก ส่วนการติดต่อสัมพันธ์กับคนภายนอกชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นนั้นมีน้อยมาก ต่อมาในปีพ.ศ.2512 มีพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ให้จัดตั้งโครงการหลวงขึ้น ส่งเสริมการปลูกพืชเชิง

1. ประสิทธิ์ ลิปรีชา, การค้าข้ามพรมแดนกับอัตลักษณ์ม้ง (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548), 10.

2. ศูนย์พัฒนาชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่, ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.๒๕๕๘ (เชียงใหม่ : กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558), 1.

3. ศูนย์พัฒนาชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่, ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.๒๕๕๘ (เชียงใหม่ : กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558), 2.

4. รุจพร ประชาเดชสุวรรณ, นุสรณ์ เตียงเกตุและเบญจพร ดิขุนทด, โครงการรวบรวมและศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมของชนเผ่า 156 ในพื้นที่สูง (ชุดที่3) (เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่, 2552), 102-104.

พาณิชย์เพื่อทดแทนการปลูกฝิ่นของคนบนดอยและสร้างโรงเรียนขึ้นในหมู่บ้าน เยาวชนบางส่วนจึงได้เรียนและลงมาเรียนต่อระดับที่สูงขึ้นในตัวเมืองเชียงใหม่และกรุงเทพฯ เยาวชนกลุ่มนี้จึงเป็นผู้บุกเบิกให้รุ่นน้องก้าวตามเข้ามาปักหลักทำงานและค้าขายอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ในช่วงปีพ.ศ. 2520-พ.ศ. 2530 งานหัตถกรรมผ้าสามารถสร้างรายได้ที่ดีมากให้กับชาวม้ง หลังจากนั้นชาวม้งจึงออกจากหมู่บ้านเข้าสู่เมืองเชียงใหม่มากขึ้นเพื่อมาเรียนหนังสือและค้าขายเป็นหลัก⁵

นอกจากนั้นแล้ว ประสิทธิ์ ลิปรีชา ได้ชี้ให้เห็นถึงยุคที่ชาวม้งอพยพเข้าเมืองเพราะเกิดแรงกดดันขึ้นเกษตรกรรมชาวม้งจึงทยอยเข้าไปทำงานในเมืองเชียงใหม่และแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ทั้งตลาดนัดสวนจตุจักร พัทยา ภูเก็ต เนื่องด้วยเรื่องพื้นที่ทำกินในหมู่บ้านที่ถูกจำกัดประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเจ้าหน้าที่เข้มงวดทางกฎหมายและจับกุมชาวบ้านไปลงโทษบ่อยขึ้น นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้น มาราคาผลผลิตล้นจึงเริ่มตกต่ำและเกิดการระบาดของยาเสพติดประเภทเฮโรอีนรวมถึงยาบ้าทะลักเข้ามาสู่ชุมชน ทำให้เกิดปัญหาครอบครัวและปัญหาสังคมอื่น ๆ ในชุมชน บางคนจึงต้องหลบปัญหาหลบมาอยู่ในเมือง ดังนั้นผู้คนส่วนใหญ่มีทางเลือกอื่นในการประกอบอาชีพจึงตัดสินใจออกจากหมู่บ้าน ภายหลังจากการค้าขายในเมืองได้ระยะหนึ่งพวกเขาก็เริ่มมีเงินสะสมเพียงพอที่จะซื้อที่ดินในพื้นที่ราบเพื่อสร้างบ้านพัก อีกทั้งเป็นที่พักให้กับลูกหลานที่ลงมาเรียนหนังสือ เยาวชนที่ลงมาเรียนหนังสือส่วนใหญ่จะได้ทำงานอยู่ในเมืองและเริ่มมีครอบครัวปักหลักอยู่ในเมืองแทนที่จะกลับไปทำไร่ทำสวนในหมู่บ้านรุ่นพ่อแม่ของตน แต่อย่างไรก็ตามคนรุ่นใหม่ยังคงกลับไปประกอบพิธีกรรมสำคัญร่วมกับพ่อแม่ของตนในหมู่บ้านทุกปี เช่น งานปีใหม่ชาวของชาวม้งที่จัดประจำขึ้นในทุก ๆ ต้นปี⁶

นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงข้างต้นยังมีปัจจัยอื่นอีกที่ทำให้กลุ่มชาวม้งในจังหวัดเชียงใหม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเกิดการละทิ้งหัตถกรรมงานผ้าเทคนิคเขียนสีดั้งเดิมเป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของชาวม้ง เพราะวิถีชีวิตที่อพยพมายังพื้นที่ราบต้องเปลี่ยนแปลงการแต่งกายให้เหมาะสมกับอากาศและชาวม้งเกิดความสนใจการแต่งกายแบบใหม่อย่างคนพื้นราบ รวมไปถึงปัจจัยในการยังชีพที่ผลิตรายได้เสื้อผ้าสำเร็จรูปขายเพื่อให้คนภายนอกชมและการค้ามากกว่าที่จะแต่งกายตามแบบจารีตดั้งเดิม ทำให้รูปแบบการแต่งกายการตกแต่งเสื้อผ้าเปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งได้รับแรงบันดาลใจจากเผ่าเดียวกันและต่างเผ่ากันโดยการเลียนแบบซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่การเขียนลายแบบใหม่ขึ้นมาจนกลายเป็นความนิยมของกลุ่มไป ซึ่งเดิมทีสังคมชาวม้งเป็นสังคมที่มีการผลิตเพื่อยังชีพมากกว่าเพื่อการค้า แต่ปัจจุบันสังคมชาวม้งบางส่วนมีการผลิตเพื่อการค้ามากกว่าการยังชีพ เนื่องด้วยในปัจจุบันเวลารว่างมีน้อยลงจึงมุ่งผลิตเพื่อการค้ามากกว่าผลิตเพื่อเน้นความสวยงามตามจารีตประเพณีดั้งเดิมของตน

ในรายงานวิจัยของธัญยา พรหมบุรุษย์และชานนท์ ชิงชยานุรักษ์ เรื่องความเป็นไปได้ในการพัฒนาหัตถกรรมท้องถิ่นและการตลาดในพื้นที่โครงการหลวง: กรณีศึกษาผ้าปักและผ้าบาติกชาติพันธุ์ม้ง พบว่ากลุ่มตัวอย่างชาวม้งหลายคนใหญ่เห็นว่าการผลิตงานหัตถกรรมเป็นสิ่งที่ดีเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ แต่เนื่องจากปัจจุบันมีวัยรุ่นส่วนน้อยที่สนใจการเรียนรู้งานหัตถกรรมเพราะทำงานนอกพื้นที่และเรียนหนังสือ อย่างไรก็ตามผู้หญิงชาวม้งยังมีการถ่ายทอดงานตัดเย็บและงานเขียนสีดั้งเดิมให้กับลูกสาว ทั้งนี้ขึ้นกับความสนใจของแต่ละคน ส่วนผู้หญิงสูงอายุชาวม้งจะปักผ้า ทอผ้าใยกล้วย และผลิตผ้าเขียนสีดั้งเดิมเป็นทุกคน

5. ประสิทธิ์ ลิปรีชา, การค้าข้ามพรมแดนกับอัตลักษณ์ม้ง (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548), 15-25.

6. ประสิทธิ์ ลิปรีชา, การค้าข้ามพรมแดนกับอัตลักษณ์ม้ง (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548), 27.

ส่วนใหญ่จะปักผ้าไว้เพื่อใช้เองและปักขายเป็นส่วนน้อย⁷ วิลเบิร์ต อี. มัวร์ ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงในสังคมหรือวัฒนธรรมใด ๆ จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วอย่างสม่ำเสมอเป็นปกติ จะไม่เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวแต่จะมีผลกระทบอย่างต่อเนื่องทั้งด้านเวลาและพื้นที่ เมื่อการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ทุกแห่งก็สามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อไปยังทุกแห่งได้ในทำนองเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจะส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อบุคคลและสังคม เนื่องจากโอกาสที่บุคคลจะติดต่อกันอย่างใกล้ชิดมีมากขึ้นและไม่มีใครที่จะหลบเลี่ยงผลดังกล่าวได้⁸

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจในเรื่องของการศึกษาความหมายและลวดลายบนผืนผ้าที่ใช้เทคนิคเขียนสีผึ้งของชาติพันธุ์ม้ง อันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะไม่เหมือนชาติพันธุ์ใดในวัฒนธรรมของคนบนพื้นที่สูง อันทรงคุณค่าแก่การอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นไว้เพื่อคนรุ่นหลังต่อไป ดังนั้น การกลับไปทบทวนความหมายหรือลวดลายของผืนผ้าจึงเท่ากับการรื้อฟื้นความหมายของความทรงจำเหล่านั้นให้มีชีวิตเชื่อมโยงใกล้ชิดกับผู้คนในยุคปัจจุบันอีกด้วย

ผ้าและการแต่งกาย

ผ้าและการแต่งกายนั้นชาวม้งให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ใช้ทักษะฝีมือชั้นดี ชาวม้งมีทักษะในการเย็บปักเสื้อผ้าและทำผ้าบาติกจากใยกล้วยง ชาวม้งทั้งสองกลุ่มมีการแต่งกายแตกต่างกัน คือ กลุ่มชาวม้งลาย ผู้หญิงจะสวมใส่กระโปรงสั้นผ้าใยกล้วยงเขียนลายด้วยสีผึ้ง ย้อมสีครามจับจีบรอบตัว สวมเสื้อผ่าหน้าประดับลวดลายตรงหน้าอกเป็นแนวลายครีบทองปลา มีปกคล้ายเสื้อกะลาสีเรือปักลวดลายสวยงามและคาดเอวด้วยผ้าห้อยหน้าตกแต่งลวดลายสวยงาม ส่วนผู้หญิงชาวม้งสูงอายุนั้นจะใช้สีดำคาดเอวโดยทิ้งชายฟูไปทางด้านหลัง ผู้ชายชาวม้งสวมกางเกงเป๋ายาวสีดำเสื้อแขนยาวตัวสั้นตกแต่งช่วงหน้าอก คาดเอวด้วยผ้าปักทิ้งชายไปทางด้านหลังด้านหน้าปักตกแต่งลวดลายสวยงามกลุ่มชาวม้งขาว ผู้หญิงจะสวมใส่กางเกงขาวสีดำหรือน้ำเงินเข้มในวันปกติ สำหรับในโอกาสพิเศษของชุมชนจะสวมกระโปรงผ้าใยกล้วยงสีขาวจับจีบรอบตัว สวมเสื้อผ่าหน้าแขนยาวสีดำมีปกเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมเหมือนกะลาสีเรือ คาดเอวผ้าห้อยหน้าตกแต่งลวดลาย ส่วนผู้ชายแต่งกายคล้ายชาวม้งลายแต่สวมกางเกงขาวยาวสีดำ เสื้อตัวยาวกว่าผู้ชายชาวม้งลาย ในปัจจุบันพบว่า การแต่งกายที่กล่าวมาไม่สามารถจำแนกกลุ่มของชาวม้งได้อย่างชัดเจน เพราะเนื่องด้วยการหิบบิมทางวัฒนธรรมรวมถึงความเจริญทางวิชาการด้านสิ่งทอทำให้ชาวม้งหันมาใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ผ้าสำเร็จรูปจากภายนอกกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับ Jane Mallinson, Nancy Donnelly และ Ly Hang ที่กล่าวในหนังสือ *H'mong Batik A Textile Technique From Laos* ที่ว่าด้วยการพัฒนาล่าสุดและนวัตกรรมในกระโปรงของชาวม้งน้ำเงินในประเทศลาว เมื่อช่วงปีค.ศ. 1960 ภาพซิลค์สกรีนผ้าบาติกได้วางขายในตลาดพิมพ์ด้วยสีดำบนผ้าฝ้ายสีน้ำเงินซึ่งนิยมใช้กับกระโปรงเด็กผู้หญิงแทนที่จะใช้มือวาดบนผ้าบาติก ทำให้ประหยัดแรงและเวลาได้อย่างมาก อีกทั้งเคยใช้กับกระโปรงผู้ใหญ่ด้วยเพื่อความแปลกใหม่และความรวดเร็วในการทำกระโปรง แต่เมื่อกล่าวถึงการรักษาประเพณีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดของการแต่งกายนั้น จะพบได้จากกระโปรงผ้าเขียนสีผึ้งของผู้หญิงชาวม้งลายที่จัดเตรียมทำเสื้อผ้าใหม่โดยทำจากใยกล้วยงเตรียมไว้สำหรับสวมใส่ศพของตัวเองเสื้อผ้าเหล่านี้ถูกเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีไม่ผ่านการใช้มาก่อน ส่วนผู้หญิงชาวม้งขาวต้องใส่กระโปรงสีขาวเมื่อเสียชีวิตแล้วเช่นกัน⁹

7. ธันยา พรหมบุญ และชานนท์ ชิงขานุรักษ์, *ความเป็นไปได้ในการพัฒนาหัตถกรรมท้องถิ่นและการตลาดในพื้นที่โครงการหลวง: กรณีศึกษาผ้าปักและผ้าบาติกชาติพันธุ์ม้ง* (เชียงใหม่ : งานวิจัยสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน), 2550), หน้าบทคัดย่อ.

8. Moore, Wilbelt E, *Social Change* (New Jersey: Prentice-Hall, 1963), 2.

9. Jane Mallinson, Nancy Donnelly and Ly Hang, *H'mong Batik A Textile Technique From Laos* (Thailand: Silkworm Books, 1996), 75-76.

ภาพที่ 1 การแต่งกายของผู้หญิงชาวม้งลาย ในงานปีใหม่ม้งปี พ.ศ. 2559
ที่มา : ผู้เขียน

ภาพที่ 2 การแต่งกายของผู้ชายชาวม้ง ในงานปีใหม่ม้งปี พ.ศ. 2559
ที่มา : ผู้เขียน

ภาพที่ 3 กระโปรงชาวม้งลาย (ภาพซ้าย) และกระโปรงชาวม้งขาว (ภาพขวา)
ที่มา : ผู้เขียน

ผ้าเขียนขี้ผึ้งของชาวม้ง

การเขียนลายด้วยขี้ผึ้งเป็นกระบวนการผลิตผ้าของชาติพันธุ์ม้งเทคนิคพิเศษที่มีในเฉพาะชาติพันธุ์ม้งเท่านั้น ผ้าเขียนขี้ผึ้งถือเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวม้งที่สืบสานส่งต่อกันมายังรุ่นสู่รุ่น โดยเริ่มจากชาวม้งที่อาศัยอยู่ในประเทศจีนได้ปลูกต้นกัญชงแล้วนำใยมาทอเป็นเส้นผ้าเพื่อใช้สวมใส่ให้สวยงามตามความต้องการ ต่อมาจึงได้มีการคิดค้นการสร้างลวดลายให้สวยงามขึ้นโดยใช้เทียนต้มให้ละลายแล้วนำมาเขียนลายบนผ้าใยกัญชงก่อนจะนำไปย้อมสีครามจากต้นครามหรือต้นฮ่อม ซึ่งขี้ผึ้งที่เขียนไว้จะกันไม่ให้ครามเกาะใยผ้า เมื่อนำผ้าที่ย้อมเสร็จแล้วไปต้มให้ขี้ผึ้งละลายออกก็จะได้ลวดลายบนผ้าที่สวยงาม การเขียนลายด้วยขี้ผึ้งเป็นความสามารถเฉพาะกลุ่มผู้หญิงชาวม้งลายเท่านั้นซึ่งใช้ในการผลิตผ้าเพื่อเย็บกระโปรงหลังจากทอผ้าใยกัญชงและรีดทับผ้าจนเนื้อเนียนดีแล้วก็จะม้วนเก็บไว้เพื่อทยอยนำมาเขียนลาย บางครั้งก็ใช้เวลาข้ามปีกว่าจะได้เขียนผ้าผืนนั้น อุปกรณ์ที่ใช้เขียนประกอบด้วย "เหล้าเจ้ย" หรือเรียกว่า "เหล้าจ๊ะ (dav cavb)" ลักษณะคล้ายปากกาคอแร้งมีด้ามจับเป็นไม้และภาชนะใส่ขี้ผึ้งที่สามารถตั้งบนเตาไฟ ส่วนลวดลายที่สร้างสรรค์บนผืนผ้าของชาวม้งมาจากการเลียนแบบธรรมชาติในขณะนั้น เช่น ลายขดกันหอย ลายรอยตีนหนู ลายรอยตีนไก่ ลายดอก 8 กลีบ เป็นต้น ลวดลายเขียนด้วยขี้ผึ้งนับเป็นศิลปะบนผืนผ้าของชาวม้งที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ก่อนที่จะเลือนหายไป ซึ่งสอดคล้องกับ Jane Mallinson, Nancy Donnelly และ Ly Hang กล่าวในหนังสือ *H'mong Batik A Textile Technique From Laos* ที่ว่าด้วยการเรียนรู้การทำผ้าบาติกของเด็กผู้หญิงชาวม้งน้ำเงินหรือม้งลาย เป็นการเรียนรู้ที่ถือว่ายากที่สุดในการทำให้ประณีตจำเป็นต้องมีความสนใจและมีอดทนอย่างมาก บาติกนั้นยังเกี่ยวข้องกับช่วงเวลาและรวมถึงความเอาใจใส่ภายใต้เวลาที่จำกัดงานบาติกจะเกี่ยวข้องกับหลายตัวแปรมากกว่าเทคนิคอื่น และยิ่งกว่านั้นยังมีวัสดุอุปกรณ์พิเศษที่ผู้หญิงชาวม้งลาวจะต้องเตรียม คือ วัสดุผ้า, ขี้ผึ้ง, วิธีที่จะทำให้ละลาย, อุปกรณ์เขียนขี้ผึ้ง และต้องมีสีสำหรับการย้อมอีกด้วย งานบาติกนั้นจึงเป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างสันโดษต้องใช้สมาธิเพื่อให้กระโปรงเสร็จสมบูรณ์¹⁰ Jane Mallinson, Nancy Donnelly และ Ly Hang ยังกล่าวอีกว่า ผู้หญิงชาวม้งในอเมริกาหลายคนเริ่มละทิ้งเทคนิคการทำผ้าบาติกแบบดั้งเดิมของตนแล้วหันมาประกอบอาชีพการผลิตผ้าด้วยเครื่องจักรและรับจ้างทำความสะอาดบ้าน ซึ่งในอเมริกากระโปรงผ้าบาติกเทคนิคดั้งเดิมของชาวม้งเป็นสิ่งที่สะดุดตาอย่างมากและเป็นสิ่งที่ชาวม้งสร้างรายได้ให้กับตนเองในสหรัฐอเมริกา ผู้เขียนทั้ง 3 คน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าชาวม้งรุ่นต่อไปจะอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมของตนและสามารถรวมอดีตนี้ให้อยู่ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹¹

ภาพที่ 4 อุปกรณ์เขียนขี้ผึ้ง (dav cavb)
ที่มา : ผู้เขียน

10. Jane Mallinson, Nancy Donnelly and Ly Hang, *H'mong Batik A Textile Technique From Laos* (Thailand: Silkworm Books, 1996), 43-45.

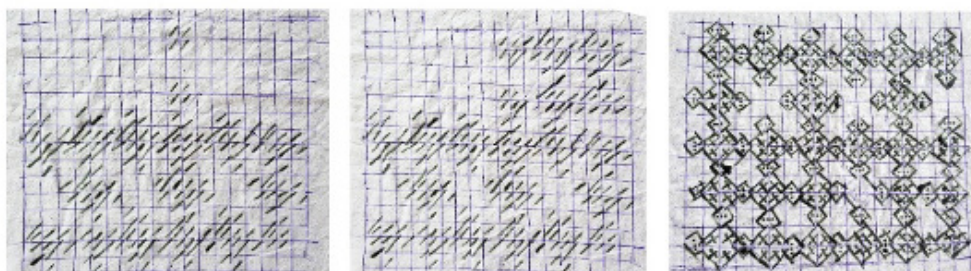
11. Jane Mallinson, Nancy Donnelly and Ly Hang, *H'mong Batik A Textile Technique From Laos* (Thailand: Silkworm Books, 1996), 76.

ภาพที่ 5 ชี้ผึ้งถุ่นบนเตาไฟ
ที่มา : ผู้เขียน

ภาพที่ 6 การจับที่เขียนชี้ผึ้ง
ที่มา : ผู้เขียน

ภาพที่ 7 การขึ้นลวดลายผ้าเขียนชี้ผึ้งของชาวม้ง
ที่มา : ผู้เขียน

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาของผ้าเขียนสีซึ่งส่งผลถึงการเพิ่มมูลค่าในทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังเห็นได้จากนิทรรศการ "จากขุนเขา....สู่ศิลปาชีพ" เป็นนิทรรศการศิลปกรรมสื่อผสม เทคนิคจากผ้าของชาวไทยภูเขา ที่นำเสนอถึงวิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาและโครงการตามพระราชดำริ จัดโดยมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 70 ปี 9 มิถุนายน พ.ศ. 2559 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษา 7 รอบ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2559 นิทรรศการจัดขึ้นที่หอศิลป์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ถนนราชดำเนินกลาง กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม ถึง 11 ตุลาคม พ.ศ.2559 และนำมาจัดที่จังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อเฉลิมพระเกียรติและเพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจของทั้ง 2 พระองค์ในการช่วยเหลือชาวไทยภูเขาให้เปลี่ยนวิถีการเพาะปลูกดั้งเดิมจากไร่เลื่อนลอย ไร่ฝิ่น ไปสู่การเกษตรกรรมแบบยั่งยืนพร้อมกับการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารของคนไทย รวมทั้งทำให้ผลงานหัตถกรรมผ้าและลวดลายผ้าอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละชนเผ่าสามารถสร้างรายได้ให้ชาวไทยภูเขาโดยนำไปต่อยอดทางเศรษฐกิจภายใต้พื้นฐานการส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ต่อไป

ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีของชาวม้ง หมู่บ้านแม่สาบน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ประสิทธิ์ ลิปรีชา ชี้ให้เห็นว่าผ้าที่ผลิตแล้วไม่เพียงเอาไว้สวมใส่เพื่อความสวยงามเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2520-2530 การผลิตผ้ายังให้ความสำคัญในเรื่องประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ม้ง กล่าวคือ ลวดลายและรูปแบบที่ปรากฏบนผ้าผู้ผลิตผ้ายังมีแนวความคิดที่พยายามแฝงการบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ผ่านทางลวดลายที่ปักหรือเขียนสีลงบนผืนผ้า ลวดลายที่ปรากฏจะอิงตามธรรมชาติที่แวดล้อมบนภูเขา แต่ในระยะหลังมาชาวม้งได้ออกแบบลวดลายใหม่ขึ้น โดยพยายามบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่อยู่รอบตัวซึ่งมีลักษณะเป็นภาพสื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มคนมากขึ้น เช่น ภาพคนกำลังเก็บผลผลิตทางการเกษตร สัตว์ป่า ต้นไม้ ตัวบ้านและผู้คนวิ่งเล่น ฯลฯ โดยเป็นงานหัตถกรรมของผู้หญิงชาวม้งลายเท่านั้น ลวดลายที่เขียนจากสีดินนั้นมีที่มาจากประวัติศาสตร์ว่าเป็นการนำเอาระบบตัวหนังสือเขียนของชาวม้งมาประยุกต์เป็นลวดลายบนผืนผ้าให้ดูเป็นงานศิลปะที่สวยงาม โดยประวัติศาสตร์นั้นสื่อถึงเรื่องราวที่มีปฏิสัมพันธ์กับชาวจีนมาอย่างยาวนาน ประสิทธิ์ ลิปรีชา ได้อธิบายอีกว่า การที่ชาวม้งประยุกต์ลวดลายตัวหนังสือลงบนผืนผ้านั้นเพราะเพื่อให้คนจีน (ฝ่ายตรงข้าม) มาขโมยเอาไปใช้ได้ตั้งแต่ในยุคที่มีการต่อสู้แย่งชิงพื้นที่และอำนาจกันในประเทศจีน การที่ชาวม้งพยายามสืบทอดเรื่องราวดังกล่าวโดยผ่านรูปแบบเรื่องเล่าก็เพื่อการบอกเล่าอดีตให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ แต่ความพยายามนี้ในปัจจุบันผู้สูงอายุชาวม้งเกิดความกังวลกันว่าคนรุ่นใหม่ไม่ได้สนใจประวัติศาสตร์และเก็บรักษาอัตลักษณ์ความเป็นม้งอีกต่อไป เพราะไม่สนใจเรื่องเล่าและพิธีกรรมที่ล้วนแล้วแต่แฝงเอาไว้ซึ่งประวัติศาสตร์ของอัตลักษณ์เผ่าพันธุ์ นอกจากนั้นแล้วอัตลักษณ์ที่เป็นความทรงจำร่วมของชาวม้งถูกเลื่อนลางไปด้วยกระแสของเทคโนโลยีสมัยใหม่ในทางกลับกันชาวม้งก็ได้อาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่สร้างการผลิตซ้ำและสร้างขึ้นใหม่ของอัตลักษณ์ความทรงจำของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง¹²

12. ประสิทธิ์ ลิปรีชา, การค้าข้ามพรมแดนกับอัตลักษณ์ม้ง (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548), 75-80.

ภาพที่ 8 ลวดลายผ้าเขียนขี้ผึ้งในปัจจุบัน
ที่มา : ผู้เขียน

รจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และนุสรา เตียงเกตุ ได้กล่าวอีกว่า การเขียนขี้ผึ้งลงบนผืนผ้าที่ทอเรียบร้อยแล้วเพื่อนำไปทำกระโปรงของชาวม้งนับว่าเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของงานหัตถกรรมชนเผ่าบนพื้นที่สูง หากพบเห็นผ้าเขียนขี้ผึ้งที่มีลักษณะคล้ายรูปทรงเรขาคณิตย้อมด้วยสีคราม (Indigo) ที่ใดสามารถบอกได้ทันทีว่าเป็นงานหัตถกรรมผ้าของชาวม้ง การเขียนขี้ผึ้งของชาวม้งนั้นมีความละเอียดและประณีต ผู้ที่จะสามารถทำออกมาได้สวยงามต้องอาศัยความอดทนและความชำนาญอย่างสูง สิ่งสำคัญและน่าชื่นชมกับภูมิปัญญาของชาวม้ง คือ ทุกอย่างที่น่ามาใช้ในการสร้างงานหัตถกรรมนั้นมาจากธรรมชาติและสิ่งใกล้ตัวทั้งสิ้น ผลงานที่ปรากฏออกมาจึงควรค่าแก่การอนุรักษ์เป็นอย่างยิ่ง¹³

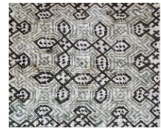
ความหมายและลวดลายผ้าที่พบในหมู่บ้านแม่सान้อย หมู่บ้านเลขที่ 6 และเลขที่ 10 ที่บรรพบุรุษย้ายมาจากอำเภอแม่แจ่มและแยกหมู่บ้านมาจากหมู่บ้านแม่สาใหม่เนื่องจากจำนวนหลังคาเรือนมีเพิ่มมากขึ้นด้านวิถีชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตรปลูกพืชผักตามฤดูกาลเพื่อส่งขายไปยังตลาดในตัวเมืองเชียงใหม่ อีกทั้งในหมู่บ้านยังมีศูนย์หัตถกรรมผลิตผ้าเขียนขี้ผึ้งเทคนิคดั้งเดิมเพื่อการค้าขายและเพื่อผู้ที่สนใจในการศึกษาลวดลายผ้าเขียนขี้ผึ้งแบบดั้งเดิมของหมู่บ้านแม่सान้อยที่ ลวดลายบนผืนผ้าที่พบนั้นเกิดจากจินตนาการของผู้หญิงชาวม้งที่สังเกตการณ์ถึงสภาพแวดล้อมรอบข้างในขณะนั้นแล้วทำการประยุกต์จินตนาการของตนจากการสังเกตการณ์นั้นลงบนผืนผ้าให้เกิดลวดลาย โดยการตัดทอนรูปร่างเรขาคณิตให้มีลักษณะต่าง ๆ เป็นเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาที่มีเฉพาะกลุ่มชาวม้งลายเท่านั้น ซึ่งลวดลายที่มีคุณค่าเหล่านี้เกิดจากการสืบทอดทางภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษของครอบครัวของชาวม้งลายที่ส่งต่อกันมาสู่รุ่นต่อรุ่นดังข้อมูลในตารางลวดลาย ความหมายและรายละเอียดต่อไปนี้

13 . รจพร ประชาเดชสุวัฒน์ และนุสรา เตียงเกตุ, คู่มือการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ การเขียนเทียนและการย้อมสีธรรมชาติของชนเผ่าม้ง (โครงการรวบรวมและศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมของชนเผ่าในพื้นที่โครงการหลวงและพื้นที่สูง ชุดที่ 3 สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) (เชียงใหม่ : ทริโอ แอดเวอร์ไทซิง แอนด์ มีเดีย, 2553), 17-18.

ตารางที่ 1 ลวดลาย ความหมายและรายละเอียดของลายตาเพชร และลายเงินแท่งรูปอินเดีย
ที่มา : ผู้เขียน

ลวดลาย	ความหมายและรายละเอียด
 ภาพที่ 9 ลายตาเพชร ที่มา : ผู้เขียน	4.1. ลายตาเพชร บ้าง รัตนดิลกกุล¹⁴ กล่าวว่า เป็นลวดลายดั้งเดิมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวม้ง มีความหมายเกี่ยวกับสงครามโลกที่ประเทศจีน ลักษณะของลวดลายเป็นรูปร่างที่ตัดทอนมาจากเรขาคณิตผสมผสานเส้นตรงและจุด โดยมีการจัดวางเส้นเฉียงตัดกันไปมาภาพรวมคล้ายกับสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดมีเส้นและจุดประกอบอยู่ทั้ง 4 มุม พื้นที่ภายในยังประกอบไปด้วยเส้นตรงที่ตัดกันเหมือนกากบาท
 ภาพที่ 10 ลายเงินแท่งรูปอินเดีย ที่มา : ผู้เขียน	4.2. ลายเงินแท่งรูปอินเดีย บ้าง รัตนดิลกกุล¹⁵ กล่าวว่า เป็นลวดลายดั้งเดิมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวม้ง มีความหมายเกี่ยวกับสงครามโลกที่ประเทศจีน ลักษณะของลวดลาย เป็นรูปร่างตัดทอนมาจากเรขาคณิตผสมผสานเส้นตรงและจุด โดยมีการจัดวางเส้นเฉียงทั้งด้านซ้ายด้านขวา ภาพรวมคล้ายกับสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด มุมทั้ง 4 ด้านประกอบด้วยจุดเพื่อเชื่อมพื้นที่ว่างระหว่างเส้น

ตารางที่ 2 ลวดลาย ความหมายและรายละเอียดของลายใยแมงมุม และลายตาเพชรและลายเงินแท่งรูปอินเดีย (ผสมลาย)
ที่มา : ผู้เขียน

ลวดลาย	ความหมายและรายละเอียด
 ภาพที่ 11 ลายใยแมงมุม ที่มา : ผู้เขียน	4.3. ลายใยแมงมุม บ้าง รัตนดิลกกุล¹⁶ กล่าวว่า เป็นลวดลายดั้งเดิมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวม้ง มีความหมายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวม้งที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี ลวดลายใยแมงมุมนี้ชาวม้งจะแขวนไว้บนประตูบ้านเพื่อป้องกันภูตผี สิ่งที่ไม่ดีไม่ให้เข้าบ้าน ลักษณะของลวดลาย เป็นรูปร่างที่ตัดทอนมาจากเรขาคณิตผสมผสานเส้นตรงและจุด โดยมีการจัดวางเส้นเฉียงทั้งด้านซ้ายและด้านขวา ภาพรวมเป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดประกอบด้วยจุดเพื่อเชื่อมพื้นที่ว่างระหว่างเส้น บางมุมมองคล้ายกับลวดลายตะกร้าไม้ไผ่สาน
 ภาพที่ 12 ลายตาเพชรและลายเงินแท่งรูปอินเดีย (ผสมลาย) ที่มา : ผู้เขียน	4.4. ลายตาเพชรและลายเงินแท่งรูปอินเดีย บ้าง รัตนดิลกกุล¹⁷ กล่าวว่า เป็นลวดลายที่ผสมผสานกันให้เกิดลวดลายใหม่ โดยเป็นลวดลายดั้งเดิมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวม้ง มีความหมายเกี่ยวกับสงครามโลกที่ประเทศจีน ลักษณะของลวดลาย เป็นรูปร่างตัดทอนมาจากเรขาคณิตผสมผสานเส้นตรงและจุด ซึ่งออกแบบลวดลายโดยให้ลายตาเพชรจัดวางอยู่รอบนอกของลายเงินแท่งรูปอินเดีย ส่วนลายเงินแท่งรูปอินเดียนั้นออกแบบให้ลวดลายประกอบกันเป็นรูปร่างสี่เหลี่ยม การผสมผสานลวดลายทั้งสองเป็นความชาญฉลาดของผู้หญิงชาวม้ง

14. บ้าง รัตนดิลกกุล, "ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีฝั่งชาวม้ง," สัมภาษณ์โดย ปิยฉัตร อุดมศรี, 14 เมษายน 2559.
15. บ้าง รัตนดิลกกุล, "ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีฝั่งชาวม้ง," สัมภาษณ์โดย ปิยฉัตร อุดมศรี, 14 เมษายน 2559.
16. บ้าง รัตนดิลกกุล, "ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีฝั่งชาวม้ง," สัมภาษณ์โดย ปิยฉัตร อุดมศรี, 14 เมษายน 2559.
17. บ้าง รัตนดิลกกุล, "ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีฝั่งชาวม้ง," สัมภาษณ์โดย ปิยฉัตร อุดมศรี, 14 เมษายน 2559.

ตารางที่ 3 ลวดลาย ความหมายและรายละเอียดของลายก้างปลา, ลายลูเลา และลายจิ้นเคา (ซิกแซก) และลายขาไก่ (ผสมลาย)
ที่มา : ผู้เขียน

ลวดลาย	ความหมายและรายละเอียด
 ภาพที่ 13 ลายก้างปลา ที่มา : ผู้เขียน	4.5. ลายก้างปลา ป้าง รัตนดิลกกุล¹⁸ กล่าวว่า เป็นลวดลายดั้งเดิมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวม้ง ไม่มีความหมายในเชิงประวัติศาสตร์แต่ลวดลายก้างปลาเป็นลวดลายที่ออกแบบเพื่อความสวยงามเท่านั้น ลักษณะของลวดลาย เป็นรูปร่างที่ตัดทอนมาจากเรขาคณิตผสมผสานเส้นตรงแนวเฉียงและรูปร่างสามเหลี่ยมส่วนใหญ่จะพบลวดลายบริเวณขอบผ้าหรือออกแบบไว้กับลวดลายต่าง ๆ
 ภาพที่ 14 ลายลูเลา ที่มา : ผู้เขียน	4.6. ลายลูเลา ป้าง รัตนดิลกกุล¹⁹ กล่าวว่า เป็นลวดลายดั้งเดิมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวม้ง ไม่มีความหมายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เพียงออกแบบเพื่อกันพื้นที่ให้คล้ายกับการตีเส้นแนวนอนจากไม้บรรทัด ลักษณะของลวดลาย เป็นเส้นตรงแนวนอนหลายเส้นโดยมีพื้นที่ว่างคั่นระหว่างเส้น ในพื้นที่ว่างนั้นมีการออกแบบนำรูปร่างสามเหลี่ยมจัดวางเรียงประกอบเป็นแนวนอนเพื่อความสวยงาม
 ภาพที่ 15 ลายจิ้นเคา (ซิกแซก) และลายขาไก่ (ผสมลาย) ที่มา : ผู้เขียน	4.7. ลายจิ้นเคาและลายขาไก่ ป้าง รัตนดิลกกุล²⁰ กล่าวว่า เป็นการผสมผสานลวดลายซึ่งเป็นลวดลายดั้งเดิมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวม้ง มีความหมายเกี่ยวกับการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ลักษณะของลวดลาย เป็นรูปร่างที่ตัดทอนมาจากเรขาคณิตผสมผสานเพียงเส้นตรงแนวเฉียง ลวดลายจิ้นเคามีลักษณะเป็นเส้นซิกแซกที่มีพื้นที่ว่างคั่นตรงกลางระหว่างลวดลาย ส่วนลวดลายขาไก่นั้นมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด พื้นที่ด้านในมีเส้นตรงกากบาทไขว้กันอยู่ 4 ด้าน

18. ป้าง รัตนดิลกกุล, "ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีพื้นชาวม้ง," สัมภาษณ์โดย ปิยฉัตร อุดมศรี, 14 เมษายน 2559.

19. ป้าง รัตนดิลกกุล, "ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีพื้นชาวม้ง," สัมภาษณ์โดย ปิยฉัตร อุดมศรี, 14 เมษายน 2559.

20. ป้าง รัตนดิลกกุล, "ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีพื้นชาวม้ง," สัมภาษณ์โดย ปิยฉัตร อุดมศรี, 14 เมษายน 2559.

ตารางที่ 4 ลวดลาย ความหมายและรายละเอียดของลายจีนสี่จ้อ (ซิกแซก) และลายขาไก่ (ผสมลาย) และลายจีนสี่จ้อประยุกต์และลายขาไก่ (ผสมลาย)
ที่มา: ผู้เขียน

ลวดลาย	ความหมายและรายละเอียด
 ภาพที่ 16 ลายจีนสี่จ้อ (ซิกแซก) และลายขาไก่ (ผสมลาย) ที่มา : ผู้เขียน	4.8. ลายจีนสี่จ้อและลายขาไก่ ป้าง รัตนดิลกกุล²¹ กล่าวว่า เป็นการผสมผสานลวดลายซึ่งเป็นลวดลายดั้งเดิมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวม้ง มีความหมายเกี่ยวกับการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ลักษณะของลวดลาย เป็นรูปร่างที่ตัดทอนมาจากเรขาคณิตผสมผสานเพียงเส้นตรงแนวเฉียง ลายจีนสี่จ้อมีลักษณะเป็นเส้นซิกแซกมีรายละเอียดมากกว่าลวดลายจีนเคา มีพื้นที่ว่างคั่นตรงกลางระหว่างลาย ส่วนลวดลายขาไก่นั้นมีการออกแบบให้อยู่ในพื้นที่ว่างของลวดลายจีนสี่จ้อ โดยมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด พื้นที่ด้านในมีเส้นตรงกากบาทไขว้กันอยู่ 4 ด้าน
 ภาพที่ 17 ลายจีนสี่จ้อประยุกต์และลายขาไก่ (ผสมลาย) ที่มา : ผู้เขียน	4.9. ลายจีนสี่จ้อประยุกต์และลายขาไก่ ป้าง รัตนดิลกกุล²² กล่าวว่า เป็นการผสมผสานลวดลายซึ่งเป็นลวดลายดั้งเดิมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวม้ง มีความหมายเกี่ยวกับการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ลักษณะของลวดลายเป็นรูปร่างที่ตัดทอนมาจากเรขาคณิตผสมผสานเพียงเส้นตรงแนวเฉียง ซึ่งเป็นลวดลายที่ผู้หญิงชาวม้งประยุกต์ให้ลวดลายมีการเชื่อมโยงเพิ่มรายละเอียดให้มากขึ้น โดยลายจีนสี่จ้อประยุกต์นั้น มีลักษณะเป็นเส้นซิกแซกออกแบบทั้งแนวตั้งและแนวนอน มีการผสมผสานลวดลายขาไก่ประกอบในพื้นที่ของลวดลายจีนสี่จ้อประยุกต์ ซึ่งการผสมผสานนี้เป็นความชาญฉลาดในภูมิปัญญาของผู้หญิงชาวม้ง

บทสรุป

ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีฝัງของหมู่บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เขียนเก็บข้อมูลมาได้ 9 ลวดลาย คือ ลายตาเพชร ลายเงินแท่งปีอินเดีย ลายใยแมงมุม ลายตาเพชร และลายเงินแท่งปีอินเดีย ลายกางขา ลายลูเลา ลายจีนเคาและลายขาไก่ ลายจีนสี่จ้อและลายขาไก่ และลายจีนสี่จ้อประยุกต์และลายขาไก่ จากการสัมภาษณ์ นางป้าง รัตนดิลกกุล อายุ 54 ปี โดยเอกลักษณ์ของลวดลายผ้าเขียนสีฝัງดั้งเดิมถูกออกแบบจากผู้หญิงชาวม้งกลุ่มม้งลายเท่านั้น ลวดลายเป็นการตัดทอนจากรูปร่างเรขาคณิตที่มีเส้นตรงแนวเฉียง เส้นตรงแนวนอนและจุด ประกอบกันให้เกิดลวดลายแล้วลวดลายที่เกิดขึ้นมาจากสิ่งแวดล้อมรอบข้างในขณะนั้น ส่วนความหมายของลวดลายดั้งเดิมที่พบนั้นมี 3 ความหมาย คือ เกี่ยวกับสงครามโลกที่ประเทศจีน เกี่ยวกับการกันภูตผีไม่ให้เข้าบ้านและเกี่ยวกับการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ บางลวดลายก็ออกแบบมาเพื่อความสวยงามเท่านั้น นับว่าความหมายของลวดลายสามารถศึกษาได้ถึงวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชาวม้งที่มีความสัมพันธ์กับประเทศจีนและมีความเชื่อในเรื่องของสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมไปถึงความเชื่อการป้องกันโรคภัย โดยกล่าวสรุปนับว่าผ้าเขียนสีฝัງของชาวม้งลายไม่เพียงแต่ประณีตสวยงามเท่านั้นยังแฝงด้วยความหมายอันเป็นนัยยะที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดความทรงจำของประวัติศาสตร์ในความหมายชาติพันธุ์ม้งไว้ในลวดลายผ้า เพื่อบอกกล่าวถึงเอกลักษณ์เฉพาะที่เป็นมรดกอันล้ำค่าให้รุ่นลูกหลานได้สืบทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญา รวมถึงนำไปต่อยอดทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าขององค์ความรู้เรื่องลวดลายผ้าเขียนสีฝัງชาวม้งในรูปแบบการจัดแสดงนิทรรศการศิลปกรรมระดับชาติและนานาชาติต่อไป

21. ป้าง รัตนดิลกกุล, "ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีฝัງชาวม้ง," สัมภาษณ์โดย ปิยฉัตร อุดมศรี, 14 เมษายน 2559.

22. ป้าง รัตนดิลกกุล, "ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีฝัງชาวม้ง," สัมภาษณ์โดย ปิยฉัตร อุดมศรี, 14 เมษายน 2559.

บรรณานุกรม

ธัญญา พรหมบุรุษย์ และชานนท์ ชิงชยานุรักษ์. *ความเป็นไปได้ในการพัฒนาหัตถกรรมท้องถิ่นและการตลาดในพื้นที่โครงการหลวง กรณีศึกษาผ้าปักและผ้าบาติกชาติพันธุ์ม้ง*. เชียงใหม่ : งานวิจัยสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน), 2550.

ประสิทธิ์ ลิขิตธา. *การค้าข้ามพรมแดนกับอัตลักษณ์ม้ง*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.

ป้าง รัตนดิถกุล. "ความหมายและลวดลายผ้าเขียนสีฝ้างชาวม้ง." สัมภาษณ์โดย ปิยฉัตร อุดมศรี. 14 เมษายน 2559.

จุฑพร ประชาเดชสุวรรณ และนุสรรา เตียงเกตุ. *คู่มือการผลิตผ้าไหมโฮมพ์ การเขียนเทียนและการย้อมสีธรรมชาติของชนเผ่าม้ง (โครงการรวบรวมและศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมของชนเผ่าในพื้นที่โครงการหลวงและพื้นที่สูง ชุดที่ 3 สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน).* เชียงใหม่ : ทรีโอ แอดเวอร์ไทซิง แอนด์ มีเดีย, 2553.

จุฑพร ประชาเดชสุวรรณ, นุสรรา เตียงเกตุ และเบญจพร ดีขุนทด. *โครงการรวบรวมและศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมของชนเผ่าในพื้นที่สูง (ชุดที่3).* เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่, 2552.

ศูนย์พัฒนาชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่. *ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.๒๕๕๘*. เชียงใหม่ : กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558.

Jane Mallinson, Nancy Donelly and Ly Hang. *H'mong Batik A Textile Technique From Laos*. Thailand: Silkworm Books, 1996.

Moore, Wilbelt E. *Social Change*. New Jersey: Prentice-Hall, 1963.